

УДК [340.116:656](477)

DOI <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2024.01.6>

МІСЦЕ І РОЛЬ ТРАНСПОРТНОГО ПРАВА В СИСТЕМІ ПРАВА УКРАЇНИ

Ковальчук І.В.,*доктор філософії у галузі права,
старший викладач кафедри суспільно-політичних наук
Вінницького національного технічного університету.*

ORCID: 0009-0007-7467-5317

e-mail: ivankovalchuk@vntu.edu.ua

Ковальчук І.В. Місце і роль транспортно-го права в системі права України.

У статті розкрито місце і роль транспортно-го права в системі права України та охарактеризовано особливості транспортних відносин, джерел транспортного права. Зазначено, що транспортне право – це комплексна підгалузь права, яка об'єднує норми цивільного, господарського, адміністративного, земельного, трудового, комерційного та низку інших галузей права. Транспортне право містить публічно-правові та приватно-правові норми, якими регулюються суспільні відносини, що виникають у сфері транспортної діяльності. Транспортна діяльність супроводжується, як правило, укладенням договорів перевезення. За своєю суттю транспортне право тісніше пов'язане з цивільним правом, адже майнові відносини складають матеріальний зміст договорів перевезення, договорів страхування транспортних ризиків, правових ситуацій митного оформлення вантажів тощо. Основним чинником майнових відносин у сфері транспорту є договори перевезень, що регулюються саме цивільним правом. Особливе місце займає захист майнових прав сторін зобов'язань, що впливають із договорів перевезень.

Аргументовано, що транспортна діяльність включає до себе як фізичне переміщення пасажирів, багажу, вантажу як з пункту відправлення до пункту призначення, так і допоміжні послуги. Така діяльність здійснюється на підставі відповідних транспортних договорів. Це узагальнена назва всіх договорів, які регулюються наданням тих чи інших транспортних послуг (перевезення, експедирування тощо). Основним видом транспортних договорів є договір перевезення. Цивільний кодекс України у статті 908 встановлює основні положення щодо договорів перевезення вантажу, пасажирів, багажу, в тому числі щодо відповідальності за основні види порушень зобов'язань, які впливають із договорів перевезення; загальні положення про перевезення. Умови перевезення вантажу, пасажирів і багажу окремими видами транспорту, а також відповідальність сторін щодо

цих перевезень встановлюються договором, якщо інше не встановлено Цивільним кодексом України, іншими законами, транспортними кодексами (статутами), іншими нормативно-правовими актами та правилами, що видаються відповідно до них.

Транспортна діяльність, яка супроводжується, як правило, укладенням договорів перевезення, породжує транспортні правовідносини, які виникають у зв'язку з експлуатацією транспорту з метою надання послуг з перевезення та здійснення супутньої діяльності в єдності організаційно-управлінської і господарської (цивільно-правової) складової такої експлуатації.

Суб'єктами транспортних правовідносин є органи державної влади та місцевого самоврядування у відносинах, зокрема щодо ліцензування окремих видів транспортної діяльності, затвердження паспортів маршрутів перевезень, допущення перевізників до діяльності з перевезення пасажирів тощо; постачальники транспортних послуг з перевезення – залізниці, автотранспортні підприємства, авіалінії тощо, які на договірних засадах надають відповідні послуги, дотримуючись у цей же час певних вимог, стандартів, встановлених відповідними органами державної влади; споживачі транспортних послуг, до яких зокрема належать пасажирів, вантажовідправники та вантажоотримувачі; різноманітні допоміжні учасники транспортної діяльності, зокрема експедитори, агенти, страхові компанії та ін.

Об'єктом транспортних правовідносин є діяльність щодо перевезень вантажів, пасажирів, багажу і пошти. Розрізняють об'єкт транспортних правовідносин та об'єкт (предмет) перевезення. Першим є певне благо, наприклад послуга з перевезення, заради досягнення якої суб'єкти вступають у правовідносини. Об'єктом же перевезення є вантаж, багаж, ручна поклажа, пошта і, звичайно, людина-пасажир.

Проаналізовано джерела транспортного права, які поділяються на міжнародні та національні.

Ключові слова: транспортне право, транспортна діяльність, транспортні відносини, договір перевезення, Україна.

Kovalchuk I. Place and role of transport law in the law system of Ukraine.

The article reveals the place and role of transport law in the legal system of Ukraine and characterizes the peculiarities of transport relations, sources of transport law. It is noted that transport law is a complex sub-branch of law that combines norms of civil, economic, administrative, land, labor, commercial and a number of other branches of law. Transport law contains public-law and private-law norms that regulate social relations arising in the field of transport activities. Transport activity is accompanied, as a rule, by the conclusion of transport contracts. In its essence, transport law is more closely related to civil law, because property relations make up the material content of transport contracts, transport risk insurance contracts, legal situations of customs clearance of goods, etc. The main factor in property relations in the field of transport are transportation contracts, which are regulated by civil law. A special place is occupied by the protection of the property rights of the parties to obligations arising from transportation contracts.

It is argued that transport activity includes both the physical movement of passengers, luggage, and cargo from the point of departure to the destination, as well as auxiliary services. Such activities are carried out on the basis of relevant transport contracts. This is the generalized name of all contracts that are regulated by the provision of certain transport services (transportation, forwarding, etc.). The main type of transport contracts is a contract of carriage. Article 908 of the Civil Code of Ukraine establishes the basic provisions regarding contracts for the carriage of cargo, passengers, and luggage, including liability for the main types of violations of obligations arising from carriage contracts; general regulations on transportation. The conditions of transportation of cargo, passengers and luggage by separate modes of transport, as well as the responsibilities of the parties regarding these transportations, are established by the contract, unless otherwise established by the Civil Code of Ukraine, other laws, transport codes (statutes), other normative legal acts and rules issued in accordance with them

Transport activity, which is accompanied, as a rule, by the conclusion of transport contracts, gives rise to transport legal relations that arise in connection with the operation of transport for the purpose of providing transport services and carrying out related activities in the unity of the organizational-management and economic (civil-law) component of such exploitation

The subjects of transport legal relations are state authorities and local self-government bodies in relations, in particular, regarding licensing of certain types of transport activities, approval of passports of transport routes, admission of carriers to the

activity of transporting passages, etc.; suppliers of transportation transport services - railways, motor transport companies, airlines, etc., which provide relevant services on a contractual basis, at the same time observing certain requirements and standards established by the relevant state authorities; consumers of transport services, which in particular include passengers, consignors and consignees; various auxiliary participants in transport activities, in particular forwarders, agents, insurance companies, etc.

The object of transport legal relations is activity related to the transportation of goods, passengers, luggage and mail. A distinction is made between the object of transport legal relations and the object (subject) of transportation. The first is a certain good, for example, a transportation service, for the purpose of which subjects enter into legal relations. The object of transportation is cargo, luggage, hand luggage, mail and, of course, a person-passenger.

Sources of transport law, which are divided into international and national, are analyzed.

Key words: transport law, transport activity, transport relations, contract of carriage, Ukraine.

Постановка проблеми. В сучасних умовах війни росії проти України великого значення набуває удосконалення правового регулювання транспортних відносин. Захист України і звільнення її території від російських загарбників значною мірою залежить від «здатності українського транспорту оперативно здійснювати всі найважливіші види перевезень у необхідних обсягах задля задоволення потреб Збройних сил України та інших утворених відповідно до законів України військових формувань, національної економіки та цивільного населення» [1]. У зв'язку з цим органи державної влади України на період дії правового режиму воєнного стану запровадили низку першочергових заходів, які спрямовані на забезпечення оптимальних умов функціонування транспортного сектору України. Крім цього, євроінтеграційний вектор України вимагає приведення її законодавства України, в тому числі у сфері правового регулювання надання транспортних послуг до європейських стандартів. З огляду на вказане актуального значення набуває характеристика транспортного права, визначення його сутності, місця і ролі в системі права України, характеристики правового регулювання договірних відносин із надання транспортних послуг.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Становлення та розвиток транспортного права України, розкриття особливостей правового регулювання договірних відносин із надання транспортних послуг висвітлювали у наукових працях українські вчені, зокрема: Булгакова І.В., Брагінський М.І., Вітрянський В.В., Гамберов

Ю.С., Гіжевський В.К., Гриняк Т.В., Гринько С.Д., Демський Е.Ф., Демський С.Е., Демченко Д.О., Діковська І.А., Єрофеєнко Л.В., Клепікова О.В., Корнеєв Ю.В., Лукасевич-Крутник І.С., Луць В.В., Мілошевич А.В., Міщенко І.В., Морозов С.Ю., Нецеретний Ю.М., Самойленко Г.В., Селезень С.В., Стрельцова Л.Я., Шульженко Ф.П., Яновицька А.В. та ін.

Метою статті є розкриття місця і ролі транспортного права в системі права України та характеристики джерел правового регулювання транспортних правовідносин.

Виклад основного матеріалу. Як відомо, транспорт був і є «важливою галуззю народного господарства, завдання якої полягає у забезпеченні економічних та соціальних зв'язків різних сфер економіки і задоволенні потреб суспільного виробництва та населення в перевезеннях пасажирів, вантажів, багажу та пошти» [2, С. 119-120]. Транспорт є важливим чинником економічного розвитку, адже «відкритий економічний простір сприяє вільному руху товарів і послуг, що зумовлює розвиток транспортної інфраструктури» [3, С. 9]. Місце і роль транспорту у суспільному виробництві визначає «необхідність його пріоритетного розвитку, державної підтримки в задоволенні його потреб у транспортних засобах, матеріально-технічних і паливно-енергетичних ресурсах» [4]. Завдяки транспорту задовольняються потреби у перевезеннях суспільного виробництва держави, а також її населення. Від якості транспортування залежать споживчі якості, ціна продукції, оперативність задоволення потреб споживачів тощо [5, С. 7]. Відповідно до Закону України «Про транспорт» від 10.11.1994 р. (із наступними змінами і доповненнями) розвиток і вдосконалення транспорту здійснюється відповідно до державних цільових програм з урахуванням його пріоритету та на основі досягнень науково-технічного прогресу і забезпечується державою [6]. За обсягом і структурою транспортних перевезень визначають рівень економічного розвитку держави. Основне завдання транспортної діяльності полягає у переміщенні вантажів, пасажирів, багажу й пошти. Економічний розвиток держави створює необхідні умови для функціонування єдиної транспортної системи [7]. Відповідно до ст. 21 Закону України «Про транспорт» від 10.11.1994 р. (із наступними змінами і доповненнями) єдину транспортну систему України становлять: «транспорт загального користування (залізничний, морський, річковий, автомобільний і авіаційний, а також міський електротранспорт, у тому числі метрополітен); промисловий залізничний транспорт; відомчий транспорт; трубопровідний транспорт; шляхи сполучення загального користування». Усі види транспорту, які складають єдину транспортну систему, тісно взаємопов'язані. Єдина транспортна

система повинна відповідати вимогам суспільного виробництва та національної безпеки, мати розгалужену інфраструктуру для надання всього комплексу транспортних послуг, у тому числі для складування і технологічної підготовки вантажів до транспортування, забезпечувати зовнішньоекономічні зв'язки України [8]. Близьким за змістом до поняття транспортної системи є поняття інфраструктури (транспорт, дороги, канали, порти тощо). Кожен з перелічених видів транспорту відрізняється швидкістю, відстанню, маневреністю, пристосованістю до складних географічних умов, потужностями, вантажомісткістю, ступенем залежності від наявності шляхів сполучень тощо [9, С. 1424]. За видами функціонування транспорт поділяється на «дві галузі – вантажний та пасажирський, за видами використання можливостей навколишнього середовища – сухопутний, водний (морський та річковий) і повітряний, за видами використання засобів пересування – на залізничний, автомобільний, трубопровідний, гужовий, в'ючний» тощо [10, С. 1424]. Транспортна діяльність включає фізичне переміщення пасажирів, багажу, вантажу як в межах держави (внутрішні перевезення), так і за межами держави (міжнародні перевезення). Така діяльність здійснюється на підставі укладення транспортних договорів [11, С. 105-110]. Це узагальнена назва всіх договорів, які регулюються наданням тих чи інших транспортних послуг (перевезення, експедирування тощо) [12, С. 13].

Основним видом транспортних договорів є договір перевезення вантажу. Правовою основою його укладення є «Цивільний кодекс України, Господарський кодекс України, Податковий кодекс України, Закон України «Про транспортно-експедиторську діяльність», Правила перевезення швидкопсувних вантажів, затверджених наказом Міністерства транспорту України від 9 грудня 2002 р. № 873, Постанова Кабінету Міністрів України від 02 грудня 2015 року № 1001 «Про затвердження Ліцензійних умов провадження господарської діяльності з перевезення пасажирів, небезпечних вантажів та небезпечних відходів автомобільним транспортом, міжнародних перевезень пасажирів та вантажів автомобільним транспортом», Постанова Кабінету Міністрів України від 25 березня 2022 року № 368 «Про внесення змін до Ліцензійних умов провадження господарської діяльності з перевезення пасажирів, небезпечних вантажів та небезпечних відходів автомобільним транспортом, міжнародних перевезень пасажирів та вантажів автомобільним транспортом та ін.» [13].

Правові положення про договір перевезення вантажу містяться в Господарському кодексі України, у якому зазначено, що підставою виникнення господарських зобов'язань з перевезення вантажів є договір перевезення вантажу

[14]. Його правова сутність полягає в тому, що, «по-перше, він опосередковує відносини суб'єктів господарювання з надання одного із видів транспортних послуг - перевезення вантажів, що дозволяє віднести його до числа транспортних договорів (поряд з договором транспортної експедиції, фрахтування морського судна тощо); по-друге, він містить зобов'язання сторін, що виникають у зв'язку із здійсненням одного із видів господарської діяльності - переміщенням продукції виробничо-технічного призначення та виробів народного споживання тим чи іншим видом транспорту, що надає підстави розглядати його як різновид господарських договорів» [15].

Натомість Цивільний кодекс України у статті 908 встановлює «основні положення щодо договорів перевезення вантажу, пасажирів, багажу, в тому числі щодо відповідальності за основні види порушень зобов'язань, які випливають із договорів перевезення» [16, С. 78-95]. Умови перевезення вантажу, пасажирів і багажу окремими видами транспорту, а також відповідальність сторін щодо цих перевезень встановлюються «договором, якщо інше не встановлено Цивільним кодексом України, іншими законами, транспортними кодексами (статутами), іншими нормативно-правовими актами та правилами, що видаються відповідно до них» [17].

Відповідно до статті 909 Цивільного кодексу України за договором перевезення вантажу одна сторона (перевізник) зобов'язується доставити довірений їй другою стороною (відправником) вантаж до пункту призначення та видати його особі, яка має право на одержання вантажу (одержувачеві), а відправник зобов'язується сплатити за перевезення вантажу встановлену плату [18]. Договір перевезення вантажу укладається у письмовій формі та підтверджується складенням транспортної накладної (коносаменту або іншого документа, встановленого транспортними кодексами (статутами). Законом можуть бути передбачені особливості укладення та виконання договору перевезення вантажу [19].

Цивільний кодекс України статтею 910 врегулює порядок укладення договору перевезення пасажирів та багажу. Так, за договором перевезення пасажирів одна сторона (перевізник) зобов'язується перевезти другу сторону (пасажирів) до пункту призначення, а в разі здавання багажу – також доставити багаж до пункту призначення та видати його особі, яка має право на одержання багажу, а пасажир зобов'язується сплатити встановлену плату за проїзд, а у разі здавання багажу – також за його перевезення. Укладення договору перевезення пасажирів та багажу підтверджується «видачею відповідно квитка та багажної квитанції, форми яких встановлюються відповідно до транспортних кодексів (статутів)» [20].

Як вище зазначалося, укладення договорів перевезення вантажу, пасажирів, багажу, пошти є важливою складовою транспортної діяльності, що породжує транспортні правовідносини, які виникають у зв'язку з експлуатацією транспорту з метою надання послуг з перевезення.

Суб'єктами транспортних правовідносин є органи державної влади та місцевого самоврядування у відносинах, зокрема щодо ліцензування окремих видів транспортної діяльності, затвердження паспортів маршрутів перевезень, допущення перевізників до діяльності з перевезення пасажирів тощо; постачальники транспортних послуг з перевезення – залізниці, автотранспортні підприємства, авіалінії тощо, які на договірних засадах надають відповідні послуги, дотримуючись у цей же час певних вимог, стандартів, встановлених відповідними органами державної влади; споживачі транспортних послуг, до яких зокрема належать пасажирів, вантажовідправники та вантажоотримувачі; різноманітні допоміжні учасники транспортної діяльності, зокрема експедитори, агенти, страхові компанії та ін. [21, С. 7].

Об'єктом транспортних правовідносин є «діяльність щодо перевезень вантажів, пасажирів, багажу і пошти. Розрізняють об'єкт транспортних правовідносин та об'єкт (предмет) перевезення. Першим є певне благо, наприклад послуга з перевезення, заради досягнення якої суб'єкти вступають у правовідносини. Об'єктом же перевезення є вантаж, багаж, ручна поклажа, пошта і, звичайно, людина-пасажир» [22, С. 9].

Розвиток транспортної діяльності зумовив необхідність відповідного правового регулювання транспортних відносин. В результаті сформувався транспортне право – як комплексна підгалузь права, яка об'єднує норми цивільного, господарського, адміністративного, земельного, трудового, комерційного та низки інших галузей права [23, С. 344]. Транспортне право містить публічно-правові та приватно-правові норми, якими регулюються суспільні відносини, що виникають у сфері транспортної діяльності. Як правильно вважає Ф. Шульженко, транспортне право насамперед тісно пов'язане з цивільним правом, адже майнові відносини складають матеріальний зміст договорів перевезення, договорів страхування транспортних ризиків, правових ситуацій митного оформлення вантажів тощо. Основним чинником майнових відносин у сфері транспорту є договори перевезень, що регулюються саме цивільним правом. Особливе місце займає захист майнових прав сторін зобов'язань, що впливають із договорів перевезень [24].

Транспортне право тісно пов'язане з конституційним, господарським, адміністративним, кримінальним правом, оскільки також врегулює управлінські відносини щодо організації транспорту як єдиної системи, яка охоплює всі

види транспорту – державного, колективного й приватного [25, С. 263]. Нормативною базою транспортного права є Закони України «Про дорожній рух» (1993), «Про транспорт» (1994), «Про трубопровідний транспорт» (1996), «Про автомобільний транспорт» (2001), КТМ України, ПК України та Статут залізниць України (1998), інші правові акти [26, С. 120].

Транспортне право як комплексна підгалузь має свою систему, яку складають правові норми та правові інститути міжгалузевого характеру. Цілком погоджуємося із І.В. Міщенко, яка поділяє систему транспортного права на загальну та особливу частину. Відповідно загальна частина транспортного права включає «загальнотеоретичні положення транспортного законодавства та практики його застосування, які характерні для всіх видів транспорту (засади функціонування єдиної транспортної системи, суб'єкти, форми та методи публічного адміністрування транспортної галузі тощо)». Особлива частина транспортного права включає «норми та інститути, що регулюють суспільні відносини щодо кожного виду транспорту» [27, С. 8].

Предметом транспортного права є суспільні відносини, що виникають у сфері транспортної діяльності з метою задоволення потреб населення та суспільного виробництва в перевезеннях [28, С. 121].

У процесі формування та функціонування правового регулювання транспортних відносин застосовується методи правового регулювання різних галузей права [29, С. 72-74]. Вивчення норм транспортного права дозволяє стверджувати, що «регулювання суспільних відносин у сфері транспортної діяльності здійснюється переважно з допомогою приписів і заборон, що містяться в транспортно-правових нормах» [30, С. 4-5]. Так, у процесі правового регулювання майнових відносин переважно застосовується метод приватного права (цивільно-правовий) – метод прийняття автономних рішень, який ґрунтується на принципі юридичної рівності сторін, з якого випливає правило: «Можна робити все, що не заборонено законом». При регулюванні управлінських відносин застосовується метод публічного права – метод владних приписів, який ґрунтується на принципі нерівності сторін (субординації), з якого випливає правило: «Можна робити тільки те, що передбачено законом». Цілковиту рацію має Ф. Шульженко, що «транспортне право об'єднує правові норми, які за допомогою різних галузевих методів регулюють управлінські та майнові відносини, які виникають у зв'язку зі здійсненням транспортної діяльності» [31, С. 9].

Транспортне право одночасно є складовою юридичної науки і навчальною дисципліною, що вивчається у вищих навчальних закладах України [32, С. 121].

Транспортне право має зовнішні форми вираження і закріплення правових норм, тобто свій корінь, основу, а точніше правові джерела, за допомогою яких забезпечує правове регулювання транспортних відносин. Джерела транспортного права поділяють на міжнародні та національні [33, С. 9]. До міжнародних джерел транспортного права належать міжнародні договори, які укладаються між Україною й іншими країнами з приводу забезпечення міждержавної транспортної діяльності, а також договори між транспортними підприємствами і організаціями України та зарубіжних країн. Це можуть бути як договори, що укладені спеціально для врегулювання правовідносин у галузі транспортної діяльності, так і інші договори, у яких визначаються основні засади правового регулювання цієї сфери. Значення міжнародних джерел транспортного права значно зростає, що пов'язано з глобалізаційними процесами в світовій економіці і активізацією євроінтеграційних процесів у сучасній Україні. До них, зокрема, належать численні конвенції (багатосторонні міжнародні договори), які встановлюють стандарти безпеки, технічного оснащення транспортних засобів, документального супроводження міжнародних перевезень, певні спрощення та уніфікацію процедур перетину кордонів різних держав. Систему міжнародних джерел транспортного права доповнюють двосторонні договори щодо врегулювання окремих проблем міждержавних перевезень [34, С. 9].

Національні джерела транспортного права представлені традиційною ієрархією нормативно-правових актів, чинних на території України. Основним джерелом транспортного права є Конституція України, яка визначає права усіх суб'єктів права власності та господарювання.

Важливим джерелом транспортного права є Цивільний кодекс України, який набув чинності з 1.01.2004 р., містить главу 64 «Перевезення», яка визначає загальні положення про перевезення (ст. 908), поняття договору (ст.ст. 909, 910) та окремі аспекти перевезень. Також Цивільний кодекс України визначив «засади відповідальності володільців джерел підвищеної небезпеки (транспортних засобів) (ст.ст. 1187, 1188), встановив скорочені строки позовної давності по позовах, що впливають із відносин перевезення (ст. 258), ввів поняття «публічний договір» щодо надання послуг транспорту загального користування (ст.ст. 633, 915), визначив особливості відповідальності на транспорті (ст.ст. 921–926), врегулював відносини зберігання (ст.ст. 936, 956, 957, 972, 974, 977), відносини щодо транспортно-експедиційного обслуговування (глава 65), відносини найму (оренди) транспортних засобів (ст.ст. 798–805), зберігання автотранспортних засобів (ст. 977)» [35]. Цивільне законодавство передбачає відповідальність переви-

зників за невиконання зобов'язань, за витрату, нестачу і пошкодження вантажу або багажу.

До джерел транспортного права також належать нормативно-правові акти господарського законодавства України. Господарський кодекс України, який набув чинності з 1.01.2004 року, містить главу 32, в якій регулюється перевезення вантажів як господарська діяльність. Також Господарський кодекс України визначає основні засади господарсько-правової відповідальності, зокрема і на транспорті [36].

Джерелом транспортного права є також Повітряний кодекс України, прийнятий Верховною Радою України 4 травня 1993 р. (із наступними змінами та доповненнями), у якому визначено правові засади діяльності користувачів повітряного транспорту України, державного регулювання діяльності цивільної авіації, господарської і комерційної діяльності авіації; встановлено авіаційні правила; визначено правові положення повітряних суден, аеродромів і аеропортів; унормовано порядок сертифікації та допуску повітряних трас, пільоти повітряних суден, повітряні перевезення, авіаційні роботи. У Повітряному кодексі передбачено відповідальність за порушення законодавства, що регулює використання повітряного простору України, відповідальність перевізника, замовника і пасажирів за невиконання обов'язків і зобов'язань [37].

Особливе місце серед джерел транспортного права України займає Кодекс торговельного мореплавства України, який прийнятий Верховною Радою України 23 травня 1995 р. (із наступними змінами та доповненнями), який регулює відносини, що виникають з торговельного мореплавства. Відповідно до цього кодексу «під торговельним мореплавством розуміється діяльність, пов'язана з використанням суден для перевезення вантажів, пасажирів, багажу та пошти, рибогосподарської діяльності, розвідки та видобування корисних копалин, пошуку і рятування людей, що зазнали лиха на морі, виконання буксирних, криголамних і аварійно-рятувальних операцій, навігаційно-гідрографічних робіт, прокладання кабелю, а також для інших господарських, наукових і культурних цілей» [38].

Важливими джерелами транспортного права є закони України, які визначають правові, економічні, організаційні та соціальні основи діяльності транспорту як однієї з найважливіших галузей суспільного виробництва та врегульовують окремі його підгалузі. Так, вагомим джерелом транспортного права є Закон України «Про транспорт» від 10.11.1994 р. (із наступними змінами і доповненнями), який визначає правові, економічні, організаційні та соціальні основи діяльності, встановлені для всіх видів транспорту в Україні [39].

Серед актів транспортного законодавства виділяють Закон України «Про автомобільний тран-

спорт» від 05.04.2001 р. (із наступними змінами і доповненнями), який визначає засади діяльності автотранспортних підприємств, порядок здійснення господарювання на автотранспорті, вимоги до перевізників, до договорів на перевезення тощо» [40]. 30 червня 1993 р. Верховною Радою України прийнятий Закон України «Про дорожній рух» (із наступними змінами і доповненнями), який визначає «правові та соціальні основи, регулює суспільні відносини у сфері дорожнього руху та його безпеки, визначає права, обов'язки і відповідальність суб'єктів – учасників дорожнього руху, органів державної виконавчої влади, об'єднань підприємств, установ і організацій, незалежних від форм власності та господарювання» [41].

Закон України «Про залізничний транспорт», прийнятий Верховною Радою України 4 липня 1996 р. (із наступними змінами і доповненнями) визначив основні правові, економічні та організаційні засади діяльності залізничного транспорту загального користування, його роль в економіці і соціальній сфері України, регламентує його відносини з органами виконавчої влади, органами місцевого самоврядування, іншими видами транспорту, пасажирів, відправниками та одержувачами вантажів, багажу, вантажобагажу і пошти з урахуванням специфіки функціонування цього виду транспорту як єдиного виробничо-технологічного комплексу [42].

Закон України «Про перевезення небезпечних вантажів» від 6 квітня 2000 р. (із наступними змінами і доповненнями) визначає правові, організаційні, соціальні та економічні засади діяльності, пов'язаної з перевезенням небезпечних вантажів залізничним, морським, внутрішнім водним, автомобільним та авіаційним транспортом [43].

Закон України «Про транзит вантажів» від 20 жовтня 1999 р. (із наступними змінами і доповненнями) визначає засади організації та здійснення транзиту вантажів авіаційним, автомобільним, залізничним, морським і внутрішнім водним транспортом через територію України [44].

Закон України «Про трубопровідний транспорт» від 15 травня 1996 р. визначає правові, економічні та організаційні засади діяльності трубопровідного транспорту [45]. Серед інших важливих законів України, які регулюють окремі аспекти транспортної діяльності доцільно виділити Закон України «Про Державну спеціальну службу транспорту» від 05.02.2004 р. та Закон України «Про транспортно-експедиторську діяльність» від 01.07.2004 р.

До окремої групи Законів України як джерел транспортного права належить законодавство інших галузей права, яке поряд з іншими питаннями регулює також транспортну діяльність. Так, джерелами транспортного права України є Закон України «Про господарські товариства» від 19

вересня 1991 р., Земельний кодекс України та інші.

Важливими джерелами транспортного права України також є підзаконні нормативно-правові акти, зокрема укази Президента України, постанови Кабінету Міністрів України, акти Національного Банку України, накази міністра транспорту, деяких галузевих міністрів, керівників залізниць, портів та інші акти, прийняті на підставі та для виконання законів. Серед джерел транспортного права особливе місце посідають Статути окремих видів транспорту [46, С. 10].

Таким чином, транспортне право як комплексна підгалузь займає важливе місце в системі права України. Транспортне право об'єднує норми цивільного, господарського, адміністративного, земельного, трудового, комерційного та низки інших галузей права. Воно містить публічно-правові та приватно-правові норми, якими регулюються суспільні відносини, що виникають у сфері транспортної діяльності. Вивчення транспортного права сприяє всебічному розумінню природи й сутності правових відносин, які виникають у сфері функціонування транспорту, а також дасть можливість отримати ґрунтовні теоретичні знання щодо правильного застосування його норм у професійній діяльності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Функціонування транспортного сектору України в умовах правового режиму воєнного стану. URL: <https://niss.gov.ua/news/komentari-ekspertiv/funktsionuvannya-transportnoho-sektoru-ukrayiny-v-umovakh-pravovoho>.
2. Демський Е.Ф., Нагребельний В. П. Транспорт. Юридична енциклопедія : [у 6 т.] / ред. кол.: Ю.С. Шемшученко (відп. ред.) [та ін.]. К. : Українська енциклопедія ім. М.П. Бажана, 2004. Т. 6 : Т – Я. С.119-120.
3. Яновицька А. В. Договір міжнародного перевезення вантажів автомобільним транспортом: монографія. Львів: Видавництво «Растр-7», 2019. С.9.
4. Закон України «Про транспорт» від 10.11 1994 р. (із наступними змінами і доповненнями). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/232/94-%D0%B2%D1%80#-Text>.
5. Міщенко І.В. Транспортне право України: навчально-методичний посібник (для студентів денної та заочної форми навчання). Національний університет «Одеська юридична академія» 2020. С.7.
6. Закон України «Про транспорт» від 10.11 1994 р. (із наступними змінами і доповненнями). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/232/94-%D0%B2%D1%80#-Text>.
7. Грудницька С.М., Деревянко Б.В. Нормативно-правове регулювання транспортної діяльності. URL: https://dSPACE.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/13732/1/Hrudnytska_Derevianko_46-140.pdf.
8. Закон України «Про транспорт» від 10.11 1994 р. (із наступними змінами і доповненнями). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/232/94-%D0%B2%D1%80#-Text>.
9. Науково-практичний коментар до Цивільного кодексу України. Цивільний кодекс України. Станом на 01 січня 2023 р.: наук.-практ. коментар / за заг. ред. докт. юрид. наук, проф. Харитонова Є. О., канд. юрид. наук, доц. Калітенко О.М. Київ : Норма права, 2023. 1424 с.
10. Науково-практичний коментар до Цивільного кодексу України. Цивільний кодекс України. Станом на 01 січня 2023 р.: наук.-практ. коментар / за заг. ред. докт. юрид. наук, проф. Харитонова Є.О., канд. юрид. наук, доц. Калітенко О.М. Київ : Норма права, 2023. 1424 с.
11. Лукасевич-Крутник І.С. Транспортний договір у доктрині цивільного права. Науковий вісник публічного та приватного права : Збірник наукових праць. Випуск 6. – Т. 1. К. : Науково-дослідний інститут публічного права, 2017. С.105-110.
12. Міщенко І.В. Транспортне право України: навчально-методичний посібник (для студентів денної та заочної форми навчання). Національний університет «Одеська юридична академія» 2020. С.13.
13. Договір перевезення вантажу. URL: <https://wiki.legalaid.gov.ua/index.php>.
14. Господарський кодекс України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15#Text>.
15. Науково-практичний коментар до статті 307 Господарського кодексу України. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/KK004070>.
16. Лукасевич-Крутник І.С. Теоретичні засади правового регулювання договірних відносин з надання транспортних послуг у цивільному праві України: монографія. Тернопіль: ФОП Паляниця В.А., 2019. С.78-95.
17. Цивільний кодекс України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>.
18. Цивільний кодекс України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>.
19. Науково-практичний коментар до статті 909 Цивільного кодексу України. URL: <http://meGO.info/> матеріал до статті 909 Цивільного кодексу України.

20. Цивільний кодекс України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>.
21. Міщенко І.В. Транспортне право України: навчально-методичний посібник (для студентів денної та заочної форми навчання). Національний університет «Одеська юридична академія». 2020. С.7.
22. Міщенко І.В. Транспортне право України: навчально-методичний посібник (для студентів денної та заочної форми навчання). Національний університет «Одеська юридична академія». 2020. С.9.
23. Булгакова І.В. Транспортне право України : підручник. К.: Прецедент, 2011. 344 с.
24. Шульженко Ф. Транспортне право. URL: (https://oduv.edu.ua/wp-content/uploads/2016/09/transportne_pravo-1.pdf) С.8.
25. Транспортне право : навч.-метод. посіб. / С.В. Селезень, Л.В. Єрофеєнко, Ю.М. Нещеретний ; Харк. нац. автомоб.-дорож. ун-т. Х. : ХНАДУ, 2007. 263 с.
26. Гіжевський В.К. Транспортне право. Юридична енциклопедія : [у 6 т.] / ред. кол.: Ю. С. Шемшученко (відп. ред.) [та ін.]. К. : Українська енциклопедія ім. М.П. Бажана, 2004. Т. 6 : Т – Я. С.120.
27. Міщенко І.В. Транспортне право України: навчально-методичний посібник (для студентів денної та заочної форми навчання). Національний університет «Одеська юридична академія» 2020. С.8.
28. Гіжевський В.К. Транспортне право. Юридична енциклопедія : [у 6 т.] / ред. кол.: Ю. С. Шемшученко (відп. ред.) [та ін.]. К. : Українська енциклопедія ім. М.П. Бажана, 2004. Т. 6 : Т – Я. С.121.
29. Клепікова О.В. Предмет і метод правового регулювання відносин, що виникають у сфері перевезення вантажів морським транспортом. Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Юридичні науки. 2001. Випуск 41. с.72-74.
30. Криськов А.А. Конспект лекцій з дисципліни «Правові основи підприємницької діяльності на автотранспорті». Тернопіль: «ФОРМ ПАЛЯНИЦЯ В.А.», 2015. С.4-5.
31. Шульженко Ф. Транспортне право. URL: https://oduv.edu.ua/wp-content/uploads/2016/09/transportne_pravo-1.pdf.
32. Гіжевський В.К. Транспортне право. Юридична енциклопедія : [у 6 т.] / ред. кол.: Ю. С. Шемшученко (відп. ред.) [та ін.]. К.: Українська енциклопедія ім. М.П. Бажана, 2004. Т. 6.: Т–Я. С.121.
33. Міщенко І.В. Транспортне право України: навчально-методичний посібник (для студентів денної та заочної форми навчання). Національний університет «Одеська юридична академія» 2020. С.9.
34. Міщенко І.В. Транспортне право України: навчально-методичний посібник (для студентів денної та заочної форми навчання). Національний університет «Одеська юридична академія». 2020. С.9.
35. Цивільний кодекс України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>.
36. Господарський кодекс України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15#Text>.
37. Повітряний кодекс України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3393-17#Text>.
38. Кодекс торговельного мореплавства України, який від 23 травня 1995 р. (із наступними змінами та доповненнями). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/176/95-%D0%B2%D1%80#Text>.
39. Закон України «Про транспорт» від 10.11.1994 р. (із наступними змінами і доповненнями). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/232/94-%D0%B2%D1%80#Text>.
40. Закон України «Про автомобільний транспорт». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2344-14#Text>.
41. Закон України «Про дорожній рух» (із наступними змінами і доповненнями). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3353-12#Text>.
42. Закон України «Про залізничний транспорт» від 4 липня 1996 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/273/96-%D0%B2%D1%80#Text>.
43. Закон України «Про перевезення небезпечних вантажів» (із наступними змінами і доповненнями). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1644-14#Text>.
44. Закон України «Про транзит вантажів» (із наступними змінами і доповненнями). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1172-14#Text>.
45. Закон України «Про трубопровідний транспорт» (із наступними змінами і доповненнями). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/192/96-%D0%B2%D1%80#Text>.
46. Міщенко І.В. Транспортне право України: навчально-методичний посібник (для студентів денної та заочної форми навчання). Національний університет «Одеська юридична академія» 2020. С.10.